

vált, hogy minden látszólagos hasonlóságuk ellenére mennyire nem egyformák, és hogy mennyi minden sűrűsödik össze bennük. Nem csekély bátorság kell ahhoz, hogy valaki lemondjon a dolgok manapság oly igen divatos ékitgetéséről-cifrázgatásáról, szinte magáról a külszíni fényekről, hogy cserébe belülről bocsáthasson ki sugarakat. Úgy is mondhatnám, ezek a mesék egyetlen fénylő meggymagból születtek, bár mindegyik nagyon határozottan meg van faragva. És hát melyikünk nem lett magból? Ezt egy nőnél jobban aligha érezheti bárki. Csak remélni merem, hogy ez az életmag, amelyik boltnak álcázott arcokkal van teli, még messze nem tart a végkiárusításnál.

Halasi Zoltán

VIRÁG HELYETT

Az 1956-os magyar forradalom lengyel dokumentumai

Összeállította, fordította és a bevezető tanulmányt írta Tischler János

1956-os Intézet-Windsor, 1996. 248 oldal, 650 Ft

Annak, hogy a magyar forradalom hosszú évekkel 1956 után meglepően elevenen élt a lengyel nép emlékezetében, szép számmal voltak – jó értelemben vett – haszonélvezői. Azokra a magyar fiatalokra gondolok, akik Sepsi Csombor Márton nyomdokain járva Lengyelországban szerezhatték vissza 1956 őszének utcáin, terein és sírjain támadt és 1957 tavaszától módszeres céltudatossággal rombolt nemzeti önbecsülésüket. E felejtésre kényszerítő folyamat ellensúlyaként kibekében a lengyelországi élmények vetették meg azt az erkölcsi és szellemi alapot, amelyen egészséges személyiség és egyéniség építhető. Lengyelország 1960-as évekbeli magyar vándorait – összefoglaló néven – autóstopos nemzedéknek is szokás nevezni. Arról, hogy mit jelentett számára a szabadnak látott, szókimondó, a közelmúlt történelmi tényeit is emlékezetében őrző, a hivatalostól eltérő módon értékelő és a családon belül az utódokra hagyományozó lengyel társadalom, már sokat írtak. A lengyel film és irodalom

hazai befogadása és hatása, a wroclawi és varsói dzsesszfesztiválok, a lengyel színház vonzereje a hagyományos barátságot igényes szellemi szintre emelte. Ezt az a pusztá tény is tanúsíthatja, hogy az autóstopos nemzedék tagjai tömegestül tanultak meg és tudnak ma is lengyelül.

A lengyelek magyarságképébe nem csupán az aranycsapat tablója fért bele. Nagy Imre, Maléter Pál és Mindszenty József nevét egyforma tisztelettel ejtette ki a teherautósófor, az őrnaszád szolgálati szabályzatot megszegő, mert idegeneket a hajóján megvendéglő parancsnoka, a luxuskocsiba betessékélő úrvezető, aki Polański filmjének jachtulajdonosára emlékeztetett, az éjszakai villamos kaulauza, aki mintha egy Marek Hłasko-elbeszélésből toppant volna elénk, vagy alkalmi házigazdánk, akiről kiderült, hogy a városi pártbizottság titkára. Az 1956-os magyar forradalom megítélésében és ezzel együtt a magyar nép iránti tisztelet kinyilvánításában szinte megbonthatatlan nemzeti egység uralkodott az 1960-as évek mind nagyobb erkölcsi, politikai és gazdasági válsággal küszködő Lengyelországában.

A kezdő autóstoposok hagyományosan kötelező útvonala északnak, Krakkóból Varsón át Gdańskba vezetett, a visszaút Poznańon, Czeszochován át Zakopanéba. A legnagyobb megindultságot az egyébként poroszosan fegyelmezett poznańiakon fedezhettük fel, miután megtudták, hogy magyarok vagyunk. Erre pedig rájöhettek, mert alkalmi rajzpapírra satírozott magyar zászlócskával intettük le a kocsikat – ugyanolyan hatásosan, mint tárcsájukkal a rendőrök. A poznańiak számára természetes volt, hogy Budapestet testvérvárosuknak tekintsék – az 1956-os események okán. Magától értetődő volt az is, hogy, mihelyt lehetett, a magyar '56 gyerekhőséről, a kádári megtorlásnak áldozatul esett Mansfeld Péterről utcát nevezzenek el. Mansfeld Péter életkorát tekintve bátyja lehetett volna a június 28-i poznańi munkásfelkelés gyermekáldozatának, a tizenhárom évesen agyonlőtt Romek Strzałkowskiak. Történelmi jelkép, hogy a Mansfeld Péter utca a Romek Strzałkowski utcából nyílik.

E rendhagyó történelmi tanulmányi kirándulások nemcsak azt tudatosították nemzedékünkben, hogy a lengyelek tüntető rokonszenvennel viseltetnek az 1956 őszén felkelt

magyar nép iránt, hanem azt is, hogy 1939 őszen mind a Teleki-kormány, mind a magyar társadalom tevékeny együttérzést tanúsított a Hitler és Sztálin katonai szövetsége által összeroppantott Lengyelország és földönfutóvá tett népe iránt. E szolidaritást, amelyről idehaza akkor még alig hallottunk, hosszú időbe telt, míg a helyére tettük... Annak tudatosulására, hogy az '56-os kölcsönös lengyel–magyar rokonszenvek a véradáson kívül mi volt a valóságos tartalma, még többet, csaknem három és fél évtizedet kellett várni. A kedvező történelmi fordulaton és e kérdés kutatását is szívügyének tartó '56-os Intézet megalakításán kívül egy fiatal történész lelkesedéssel, érzelmi azonosulással túli konok, mindennapi aprómunkájára volt szükség ahhoz, hogy a rosszindulatú elhallgatás, a trehányással táplált némaság évtizedei mélyén heverő igazságkagylócskák felszínre kerüljenek és beszédesen megnyiljanak.

Tischler Jánosról van szó, aki a Lengyel Külügyminisztérium Levéltárából, a Lengyel Belügyminisztérium Központi Levéltárából, a Lengyel Központi Katonai Levéltárából, a Lengyel Egyesült Munkáspárt iratanyagát is őrző Újkori Iratok Levéltárából, egyházi irattárakból, a Lengyel Rádió archívumából több mint harmincezer oldal, '56-ra vonatkozó iratot kutatott föl. Tudta azt is, hogy versenyt kell futnia az idővel, ha nem akarja, hogy a magyar események befolyásos tanúi mindazt, amit láttak, hallottak, kezdeményeztek vagy végrehajtottak, magukkal vigyék a sírba. A szóbeli emlékezésre, vallomástételre ösztökélő vállalkozásának eredményeképpen háromszáz órányi beszélgetést vett hangszalagra. Olyan fontos személyiségekkel, mint az azóta elhunyt Jerzy Albrechtel, a Központi Bizottság titkárával, az időközben szintén meghalt Stefan Jedrychowskiel, a Politikai Bizottság tagjával, Walery Namiotkiewiczselel, Gomułka titkárával, Artur Starewiczselel, a Központi Bizottság mellett működő Sajtóiroda vezetőjével és nem utolsósorban Adam Willman egykori budapesti lengyel nagykövettel. Tischler János a lengyel társadalom minden tagját fölkereste, aki sajtóban közzétett felhívására valamilyen adalékkal szolgálni tudott az 1956-os magyar–lengyel kapcsolatokra vonatkozóan.

A távirati irodák külhoni tudósítóit nagy erkölcsi elismerés illeti meg azért, ha valamely fontos eseményről elsőként adnak hírt a nagyvilágnak. Hasonló súlyú elismerés a múlt eseményeinek kutatóit is megillette. Mindenesetre Tischler János immáron úgy kerül be a magyar–lengyel kapcsolatok kutatásának, egyáltalán a magyar történetírás történetébe, mint aki feltárta, összeállította, jegyzetekkel ellátta és kiadta AZ 1956-OS MAGYAR FORRADALOM LENGYEL DOKUMENTUMAI-t, előbb 1995-ben Lengyelországban, majd 1996-ban Magyarországon.

Tischler János az 1956 őszen egymásba ékelődő magyar–lengyel történelem minden fontos kérdésére kitérő bevezető tanulmánnyal ellátott dokumentumkötete részben Budapestről, a Lengyel Nagykövetség épületéből, részben Varsóból, a Központi Bizottság székházából, az ún. Fehér Házból kíséri figyelemmel a magyar forradalom eseményeit, Nagy Imre egymást követő kormányainak megalakulását, a Kádár János vezette moszkovita ellenforradalom első hónapjait, az '56-os forradalom és a magyar nép tisztességének megőrzéséért is mártírhaltat vállaló miniszterelnök és társai kivégzése által keltett lengyelországi visszhangot.

A fentebb jelzettekben következően a lengyel nagykövet budapesti íróasztalára ömlő hírek kirajzolják egész Magyarországot, s a lengyel felségterületnek számító épület, amelyet hosszú napokon keresztül áthat a fegyverroport, s plafonjába valóságos géppuskaszorogat is csapódik, jelképes foglalat Budapestnek. Az, hogy ez elmondható, egyben Adam Willman nagykövet méltatása is, aki szíve mélyén a magyar forradalommal és annak hőseivel szolidáris, tisztességes ember, de emellett Lengyelország érdekeit az adott politikai helyzetben szem előtt tartó jó diplomata volt. 1955-ben került budapesti állomáshelyére. A lengyel külügyminisztérium – ellenében a rákosista társmisztériummal – az ötvenes években is ügyelt arra, hogy ne csupán megbízható párttagokkal képviseltesse magát és országát.

A kötetet Tischler János a dokumentumok jellegéből következően négy részre tagolta. Az első – saját szavaival összefoglalva: „*A Lengyel Népköztársaság budapesti nagykövetségének a lengyel külügyminisztériumba küldött rejtjelezett*

távíratok, és a lengyel központ által a budapesti lengyel nagykövetséghez intézett követutasítások.” Időkerete: 1956 októbertől–decemberig.

A második rész a Lengyel Egyesült Munkáspárt Politikai Bizottsága üléseinek a magyar eseményekre vonatkozó jegyzőkönyveit és a hozzájuk csatolt függelékeket tartalmazza. Ezek azt mutatják be, hogy a magyar ’56-tal és következményeivel kapcsolatban milyen politikát folytatott Gomulka és a lengyel pártvezetés.

A harmadik rész dokumentumai lényegében hangulatjelentések, amelyek arról szólnak, hogy a lengyelek – beleértve a katonákat és a párttagokat is – miként vélekedtek a magyar forradalomról, hogyan fogadták a második szovjet intervenciót, majd Nagy Imre és társai elbrálásának hírért.

A negyedik rész azt a felháborodással vegyes megrendülést tárja elénk, amelyet Nagy Imre és sorstársai kivégzésének híre a lengyel társadalomból kiváltott. Érvényes ez a kezdet kezdetén Gomulkára is, aki, amikor telefonon tájékoztatták az akasztásokról, állítólag dührohamot kapott. Valószínűleg érezte, hogy az október 19. és 21. között tartott 8. központi bizottsági plénumon bekövetkezett változások balszerencés következményeként ő is Nagy Imre sorsára juthatott volna. (Ennek lehetőségét – mint a kötetben közzétett hangulatjelentésekből kiderül – a lengyel társadalom különböző rétegeinek képviselői se zárták ki.)

Az október 22-től a budapesti lengyel nagykövetségről rendszeresen küldött rejtjel-távíratok fontosabbjait Gomulka személyesen nézte át és értékelt. A nagyköveti jelentéseket október 26-tól esetenként kiegészítették az aznap az első vöröskeresztes repülőgéppel Budapestre érkezett Roman Kornecik és Marian Bielicki híradásai, beszámolói. Az előbbi a *Trybuna Ludu* különtudósítója, az utóbbi a Lengyel Rádió munkatársa volt. A hónap végén több lengyel újságíró jött adományokat és gyógyszert szállító gépeken Magyarországra: Hanna Adamiecka a Magyar Ifjúságnak megfelelő *Sztandar Młodych* képviselte, Leszek Kołodziejczyk a hangvételeben a Magyar Nemzetre emlékeztető *Życie Warszawy* munkatársa volt, Zygmunt Rzezuchofskit az *Interpress* sajtóügynökség, Stanisław Głabiński a Lengyel Távíratok Iroda, Bogusław Reichhart a Munkás Hírügynökség, Wik-

tor Woroszylskit a *Nowa Kultura* című kulturális hetilap küldte Magyarországra. Ők Bielickivel együtt november 11-ig maradtak Budapesten, ekkor valamennyiüket kiutasították Magyarországról, mivel a történekről valószínűsítés és nem a Kádár-kormány szája íze szerint tájékoztatták a lengyel közvéleményt. Kommunizmusként érkeztek Magyarországra, kerülő úton, Belgrádon át – a magyar forradalom és Nagy Imre híveként tértek vissza Varsóba. Az ő becsületesen elkötelezett, a cserbenhagyottak drámáját bemutató írásaiknak, riportjaiknak, rádióbeszélgetéseiknek, előadásainak köszönhető, hogy a lengyel társadalom előtt egy pillanatra se lehetett befeketíteni a történelem nagyvilágot megrengető magyar napjainak emlékét.

Hogy a lengyel tudósítók milyen szellemben tájékoztatták a lengyel közvéleményt a november 4-e utáni magyarországi eseményekről, arra példaként idézhetjük Marian Bielickinek november 8-án, tehát egy nappal azután, hogy Kádár Budapestre érkezett, a Lengyel Rádió leadott tudósítását, amelyet Willman nagykövét is aláírt: *„Budapest lemeszárllása tart. A városközpontban, a leg-súlyosabb harcok helyszínein voltam. A főútvonalakat szétzúzta a szovjet tüzérség pusztító tüze. A házak lángokban állnak. Holttestek az utcákon. Láttam, amint három tüzérségi lövedék szétrombolt egy égő házat, amelyből éppen csak kimenekültek az emberek.*

A VII. kerületben a mellékutcák többsége a védők kezén. Egy harckocsit, amely este benyomult egy ilyen utcába, harcképtelenné tettek.

Folyanak a harcok a munkáskülvárosokban is. Aktívan harcolnak a kommunisták. A lakosság teljes egészében támogatja a védőket. Vereség esetén sztrájkot helyeznek kilátásba.

A városban alkalmazott terror fokozza a gyűlöletet.

A kórházakban zsúfoltság. Nehézségek a gyógyszerellátásban. Az élelmiszerhiány nagyon súlyos, jóllehet a parasztek életük kockáztatásával igyekeznek termékeiket eljuttatni Budapestre.

A városban meggyilkoltak száma több mint 5000, a sebesülteké 50 000. Főként civilek. A Kádár-csoport egyetlen felhívása sem talál támogatásra. Budapest éhhalálra ítéltése nem jelenti a Magyarország szabadságáért folytatott harc végét.

Adják át más szerkesztőségeknek.

Segítsenek a magyaroknak a szabadságukért vívott igazságos harcukban.”

Az ilyen szellemű és tartalmú tudósítások a lengyelekben automatikusan az 1944-es varsói felkelést jelentették meg, s az akkori hitlerista brutalitást azonosították a sztálinista kíméletlenségű szovjet hadsereg dicstelen magyarországi akcióival. Kínálkozó volt az is, hogy a felkelt Varsót és Budapestet cserbenhagyó nyugati világ 1944-es és 1956-os bünyös közönyös magatartása közé egyenlőségjel kerüljön.

A legismertebb beszámoló Wiktor Worszylski BUDAPESTI NAPLÓ 1956 című műve. Ennek utolsó részét 1956 decemberében a cenzúra már nem engedte közzétenni. Azt azonban nem tudta megakadályozni, hogy a szerző – egyébként a többi Budapestet megjárt lengyel újságíróval együtt – amolyan vándorelőadóként hónapokon át ne ossza meg magyarországi élményeit nagy számban összegyűlt hallgatóságával.

1956. október 28-án az újságíróknál fontosabb személyek érkeztek Lengyelországból Budapestre. Gomulkaék, a helyzet komolyságát mérlegelve, helyzetfelmérő látogatásra küldték Marian Naszkowski külügyminiszter-helyettest és Artur Starewiczet, a Központi Bizottság póttagját. Céljuk az volt, hogy rábírják „Nagy Imrét és Kádár Jánost a változások adott szinten történő lezárására”, s egyúttal elítélik Gerőt azért, mert „a közrend helyreállítása céljából” segítségül hívta a szovjet csapatokat.

A LEMP KB október 28-i ülésén támogatásáról biztosította az aznap megalakult Nagy Imre-kormányt és programját. Ez azt jelenti, hogy Gomulka szövetségesének tekintette az addig bizonyos vonalakban hozzá hasonló sorsú magyar államfőt. Naszkowski és Starewicz két alkalommal is találkoztak Nagy Imrével és Kádárral, s már október 30-án, visszaérkezésük napján beszámoltak magyarországi tapasztalataikról a Politikai Bizottság ülésének. Aláhúzták azt, hogy „a szovjet csapatok budapesti kivonulása után megkezdődhet a Nagy Imre-kormány programjának megvalósítása”.

Igaz, hogy Gomulka megriasztotta Nagy Imre bejelentése, miszerint Magyarország kilép a Varsói Szerződésből, kinyilvánítja az ország semlegességét, s annak garantálása céljából a négy nagyhatalomhoz fordul. A lengyel első titkár legfőbb célja a felforrósodott és a magyarokéhoz hasonló reményeket táp-

láló lengyel társadalom lecsillapítása volt. Annak ellenére, hogy Nagy Imre lépéseit Gomulka a magyar példára fogékony lengyelekre nézve veszélyesnek ítélte, egyetlen volt a szocialista tábor vezetői közül, aki november 1-jén fenntartással élt a Hruscsovék által tájékoztatásul Bresztben bejelentett intervencióval szemben. A lengyel vezetők november 4-én közzétett nyilatkozatukban ország-világ előtt is kifejezést juttatták, hogy az intervenció nem jelentheti a magyar belpolitikai kérdések tényleges megoldását. Az is igaz, ugyanakkor utasították a lengyel ENSZ-nagykövetet, hogy az Egyesült Államok küldöttének a szovjet fegyveres beavatkozást elítélő határozata ellen szavazzon. Amikor Michałowski ENSZ-nagykövet a szovjeteket és a Kádár-kormányt támogató szavazásáról a lengyel társadalom tudomást szerzett, befolyásos lengyel értelmiségiek Adam Rapacki külügyminiszter azonnali lemondását követelték.

Hozzá kell tennünk, ameddig lehetett, Gomulka halogatta, hogy a Kádár-kormánnyal szorosabb kapcsolatra lépjen, s rendre elhárította annak közeledési kísérleteit. A lengyel fél egyelőre csak a Kádár-kormány kereskedelmi miniszterével állt szóba, mivel a LEMP Központi Bizottsága százmillió zloty értékű árusegélyt szavazott meg Magyarországnak. Ezt mielőbb le akarta szállítani. Kádárék a sztrájkoló bányászok miatt elsősorban a szénszállítmányokat sürgették.

A lengyel társadalom október 26. és november 19. között Magyarországra juttatott adománya értékben meghaladta a kétmillió USD-t. Ez kétszerese volt annak, mint amit ugyanebben az időben Magyarország adományként az egész világtól kapott. Gomulkaék Nagy Imréék hitszegő elrablása is mérhetetlenül felhőborította. December elején módot találtak Kádár sarokba szorítására. Marosán György a rá jellemző primitív harsánysággal interjút adott a Francia Kommunista Párt hírhedt napilapjának, a *l'Humanité*-nek, amelyben leszögezte, hogy az imperialisták a szocialista tábor két leggyengébb láncszemére, Lengyelországra és Magyarországra csaptak le. Ezt a lengyel fél tudatosan úgy értelmezte, hogy Marosán szerint Gomulka az imperialisták juttatták hatalomra. A következmény az volt, hogy Willman nagy-

követ december 3-án felháborodottan tiltakozott Kádárnál, aki hosszasan mentegetőzött, mondván: „*Marosán nem mindig gondolja végig teljes egészében saját megfogalmazásait.*”

Aláhúzendő, hogy a cenzúra szigorodása, Gomulka belpolitikai irányvonalának lassú bolsevizálódása ellenére a szocialista táborban egyedül Lengyelország zárkózott el a FEHÉR KÖNYV címen közzétett hazugsággyűjtemény kiadása és a kádárista külügyminisztérium által rendezett propagandaosztikus '56-os fotókiállítás bemutatása előtt. Az utóbbit egyébként a LEMP Központi Bizottságának illetékes szakemberei különösen primitívnek, egyenesen bárgyúnak találták.

Gomulka másfél éven át elodázta azt, hogy látogatást tegyen Kádár Magyarországon. 1958 májusában bekövetkezett hivatalos budapesti útját szófiai és bukaresti látogatásai közé iktatott kitérőnek tüntette föl, így méréselve annak jelentőségét. Megérkezése előtt azt is kikötötte, hogy budapesti tartózkodása idején nem folyhat per Nagy Imre ellen. Kádár erre ígéretet tett. Ma már tudjuk, hogy becsapta vendégét.

Gomulka volt az egyetlen a keleti tömb politikusi közül, aki, amennyire tőle tellett, közbenjárta Nagy Imre megmentése érdekében Hruscovnál. Tudta, hogy e kérdésben valójában a szovjet államfő az illetékes. Egyetlen gyenge adalappal hozakodhatott csak elő; azzal az érvel, hogy Nagy Imre kivégzése felmérhetetlen károkat okoz a nemzetközi munkásmozgalomnak. Miért vállalta ezt az eleve kilátástalan közbenjárást? Talán öntudatlan hálát érzett az október 23-án kirobbanó magyar forradalom iránt, hiszen a váratlanul nagyobb gondok elé néző szovjet pártvezetők elsősorban a magyar események miatt törődtek bele abba, hogy az akarataik ellenére első titkárrá, a lengyel állam vezetőjévé avanszált Gomulka véglegesen a posztján maradjon.

A Nagy Imre kivégzését követő lengyelországi hivatalos csendet Gomulka csak tizenkét nap múlva törte meg. Igaz, akkor „fegyelmezett pártkatonaként” hirdette a Gdański Hajógyárban tartott beszédében, hogy „*Nagy Imre, aki revizionista volt, az ellenforradalom erősödő hulláma, a néphatalommal szemben ellenséges erők nyomására lépésről lépésre haladt az ellenforradalom előtti kapituláció felé, tel-*

jesítette annak követeléseit, elveszejtette a szocialista rendszert Magyarországon”. E beszéd elmondására azonban az az önvédelmi reflex is készíthetete, hogy olyan hírek kaptak lábra a nemzetközi sajtóban és odahaza, miszerint Nagy Imre kivégzése elleni tiltakozásul lemondott posztjáról, illetve tiltakozása miatt arról lemondani kényszerült. Gdański beszédét Hruscovék és Kádárék egyaránt nagy meglepéssel fogadták.

A lengyel társadalom nem osztozott abban, amit Gomulka – a népek címzett figyelemzeteként is – a gdański beszédébe foglalt. Európa keleti térségében Lengyelországban, Katowicében emlékeztek meg először nyíltan Nagy Imréről és mártírtársairól – két nappal kivégzésük után, harmincegy évvel az 1989-ben bekövetkezett politikai-társadalmi földcsuszamlás előtt. A *Népsport* 1958. június 20-án kelt beszámolójából tudjuk, hogy két nappal azelőtt, szerdán délután a Bp. Honvéd barátságos mérkőzést játszott a Ruch Chorzów labdarúgócsapatával, s 3:1-re győzött. „*A két csapat végig nagy küzdelmet, változatos mérkőzést vívott egymással. A játékot a Honvéd irányította, de a hazaiak támadása mindig veszélyt jelentett. A győzelem kivívásában nagy része van Machosának, aki mesterhármast ért el*” – olvasható a rövid, szokványos krónikában. Arról nem szól a beszámoló, amiről a Központi Bizottság illetékes osztályára érkezett politikai hangulatjelentés: a katowicei stadion 15 000 nézője a mérkőzés kezdete előtt kikövetelte, hogy egyperces néma vigyázással tisztelegjenek a két nappal azelőtt meggyilkolt magyar mártírok emléke előtt. Ugyancsak hangulatjelentésekből tudható, hogy Poznań több ipari üzemében is egyperces csenddel adóztak a kivégzettek emlékének. A párttag-ság körében bekövetkezett erózióról, a politikailag elkötelezett egyén lelki drámájáról és felszabadulásáról mindennél többet elmond az az 1958. június 20-án kelt levél, amelyet a Központi Bizottság kapott Bronisława Piaseckától, aki 1928 óta tagja volt a Lengyel Ifjúság Kommunista Szövetségének, majd a Lengyelországi Kommunista Pártnak. Az egysoros üzenet, amelyhez feladója párttagsági könyvét és magas kitüntetését is csatolta, így hangzott: „*Virág helyett Nagy Imre és társai sírjára pártkönyvem és kitüntetésemet helyezem.*”

Függelék

Érdekeségként közöljük Drahos Lajosnak, a Magyar Népköztársaság varsói nagykövetének (tárgyunkhoz szigorúan nem tartozó) 1951. július 1-jén kelt szig. biz. jelentését. A nagykövet által személyesen gépelt beszámoló helyesírása és sajátos központozása nyilván az ellenség félrevezetésére szolgált, ha az a titkossá minősítés ellenére vagy éppen emiatt hozzájutna az épületes jelentéshez (amely egyébként négy és fél évtized múltán posztmodern szöveggént is olvasható). – A jelentést betűhíven közöljük.

1

**MOL Külügy Levéltár Hess András tér
LENGYELORSZÁG Tük
XIX-J-1-j 1. doboz 1/c 01277/1951
/jelzet/**

KÜLÜGYMINISZTER SZIGORUAN
TITKOS

001277 szám. ÉRKEZETT: 1951 JUL 06
II. ügyosztály
A beadvány eredete: Varsó
száma: 79

/külső borító/

Varsó, 1951, július 1.
Tárgy, bemutatkozó látogatás
szig.biz. (79) Bierut elnöknel.

Jelentem hogy június 25, ikén 1 orakor fogadott Bierut elnök, A protokoll szabályoknak megfelelően, zsaketben diszszázad előtt, a protokoll főnök vezetésével minden ceremónia hibátlanul lett végrehajtva, aprotokoll főnök Bathol nagy mrgelégedésére és e elismerésére.

A magánkihatalgatás a külügy miniszter jelenlétébentörtént. Bonta elvtárs tolmácsolt.

Nagy örömmre szolgál mondotta Bierut elnök, a Magyar Népi demokrácia követét itt üdvözölhetem.

Volt már ön Lengyel országban?

Lengyel országban most vagyok először, válaszoltam, Ellenben az elnökurat, tudományos munkájából ismerem, és egy Magyar munkásnak a legnagyobb öröm hogy az elnökuratszemejésn is meg ismerheti. Nagyon megkapo az a hatalmas építkezés amit itt látok mongyottam. Napról napra észelhető hogy fogynak annak aromoknak száma ame-

jet a fasiszták okoztak. Ugy látom hyogy az építkezés gyorsabban halad mint nálunk.

Az eredmények azt mutatják, mondotta Bierut elnök, hogy nagyon szépek magyar országok is. Külömbőségcsak az, hogy lengyelországban a pusztítások sokkal nagyobbak voltak mint magyarországon és nemcsak varsóban, hanem más lengyel nagy városokban és falvakban szintén nagy pusztítások voltak. Így nekünk, mon dotta Berut elnök, a városok felépítésével egyidőben kellett tervezni a gyárak építését, ugyan ekkor magyar országon jobban rálehetett menni a gyárak építésére.

Milyen kilátások vannak a termésre, kérdezte Bierut elnök? A termés mondottam az idén nagyon jónak mutatkozik. Vannak hejek ahol a buza 2 méterre is megnőtt, egyes hejeken, nem nagyon számot tevő területeken, az esső már sok, az ár víz is kárt okozott.

Nálunk most kenyér jegy van. De remélem ez az én véleményem, kenyér jegyre nem lesz szükség.

Bierut elnök azt mondta hogy lengyelországban az ipar meg növekedésével a városok ipar telepek fogyasztása megnövekedett, és a kisparaszti földekenn a termelők nem tudják ják kielégíteni a szükségletet.

Nálunk mondottam még a kulákok sok szabotázs cselekményt követ el. Azt hiszem, hogyha a szövetkezeti rendszerünk jobban meg erősödik akkor a szabotálások csökkenni fognak.

Az lehet mondotta Bierut elnök, de ezzel az osztályharc nem szűnik meg amej elől kitérni nem lehet.

Most fojik a nagy per az összeesküvők ellen, magyarországon, mondotam.

Igen mondotta Bierut elnök, az egyház egy nagy nemzetközi szervezet, amej még igen erős. Es lengyel országban is a legnagyobb ellenfél.

Oda fordult Ksesefkihez, és azt mondta. Néha egészen jól jön egy ilyen per. Azután Rákosi elvtárs hogyléte felől érdeklődöt.

A mi Rákosi elvtársunk jól van, mondotam. Sokat dolgozik. Igen, mondotta Bierut elnök, sok jó és eredményes munka.

Kérem önt adja át üdvözetemet Rákosi elvtársnak. A disz örség sorfala mellett, vonulunk ki

Amikor haza értünk, a protokoll főnöktől elbucszunk, azt mondtam elvtársaimnak, látják hogy megtisztelték a lengyel nép a ma-

gyarnépet, nagyon jó munkát kell végeznünk
hogyezt a megbecsülést továbbra is kérde-
meljű és megtartsuk.

kézalírás

Drahos Lajos

Varsoi Magyar követ

Magyar Külügyminisztériumnak

B u d a p e s t

2

o01277/sz.biz./1951.pol.

Bemutakozó

látogatás

Bierut elnöknél

DRAHOS LAJOS elvtárs

rk.követ és megh.miniszter

Varso

A/II/a

SZIGORUAN BIZALMAS

A mult futárpostával megkaptam Követ Elvtárs jelentését a bemutató látogatásokról és meglelégedéssel állapítom meg, hogy gyorsan sikerült a kapcsolatokat a hivatalos lengyel szervekkel felvenni.

Kérem Követ Elvtársat, hogy a jövőben a látogatásokról csak a lényegyet jelentse. Nem kell, hogy szó szerint leírja a beszélgetés tartalmát.

Budapest, 1951. július 14.

/Farkas Mihályné/
osztályvezető

Kovács István

MAGYAR HASZIDOK CSELEKEDETEI

Szabolcsi Lajos: Magyar haszid történetek

Engel Tevan István rajzaival, Szabolcsi Miklós utószavával

Makabi, 1996. 185 oldal, 800 Ft

Szabolcsi Lajos 1920-ban kezdte publikálni haszid történeteit. Ekkor már öt éve, hogy névlegesen is átvette 1915-ben elhunyt apjától az *Egyenlőség* című zsidó hetilap szerkesz-

tését. Ez az orgánium alapításától kezdve, már Szabolcsi Miksa szerkesztésnek idején is a liberális és haladó szellemű zsidók nézetét képviselte: vállalta az asszimilációt, és a zsidó vallású, magyar érzelmű embert állította példaképül olvasói elé. 1898-ban még így ír az apa, Szabolcsi Miksa az *Egyenlőség* hasábjain az ortodoxia szélsőségeinek, műveltség- és haladásellenesnek tartott „chasszideusok”-ról: „Féltünk, hogy Lengyelország és Oroszország után itt is tért hódít majd a legextrémebb irány, a chaszszidizmus, ami nálunk egyenlő volna az öngyilkossággal”, hiszen a haszidok semmiféle világi tudást, képzettséget nem tűrtek, csak csodarabbijaikban hittek. Mindazonáltal nem ajánlja az ortodoxia híveinek, hogy kiközösítsék a haszidokat (akik egyébként nemes egyszerűséggel gonosztevőknek titulálták a haladó párti zsidókat), hiszen „ha magukra maradnak, elzülленek, ha viszont a mérsékelt orthodoxokkal maradnak, belevihetők a haladásba és magyarosodásba”. Harc folyt tehát a zsidók között, s ennek árát mindkét oldalon megfizették. „Mind den hívás, amely a haza ajkáról röppen, elsősorban hozzátok szól, magyar zsidók” – buzdít a lap 1915-ben, és hosszan közli a hadikölcsönt jegyzett, no meg a hősi halált halt zsidók listáját, majd megható hírből számol be arról a zsidó katonáról, aki testét magyar zászlóba burkolva esett el az első világháborúban.

A háborús vereség és Trianon, főleg pedig az idő múlása más távlatba helyezi a zsidóknak egymáshoz és a magyarokhoz való viszonyát. A haszid világ jószerivel csak kuriózum a területét veszített, modernizálódó országban, még ha Újhely és Kálló, a két fontosabb haszid központ Magyarországon marad is. Szabolcsi Lajos már megszépítő mesékben tudósít a kállói csodarabbi életének néhány fordulatról. Nem esik szó ellentétről, ortodoxiáról, tanulatlanságról, a történelmi háttér viszont hitelesnek tűnik: II. József, Szentmarjay Ferenc, két vérvád, a kállói, majd csaknem száz év múlva a tiszzaeszlári. Azt, hogy Jichák Eizik Taub a Baal Sém Tov tanítványa volt, mi másképp tudjuk: inkább annak tanítványáé, Dóv Beré, ez azonban megbocsátható szépítés, ha az.

Martin Buber magyarul is ismert HASZID TÖRTÉNETEK-jében csak kevés szó esik magyar csodarabbiokról. Ennek az az oka, hogy e misztikus mozgalom nem nagyon tudta megvetni a lábát magyar területen, annál in-